

อัตลักษณ์และจริยธรรมในกระแสสังคมสมัยใหม่: การค้นหารากฐานทาง
ปรัชญาและศาสนาเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน

Identity and Ethics in Modern Society: Exploring Philosophical
and Religious Foundations for a Sustainable Future

พระครูปลัดพงษ์ศรณ์ ธมมาโว

Phra Khru Palat Phongsakorn Dhammavaro

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: phrakhrupladphngskrn819@gmail.com

Received February 10, 2025 Revised May 13, 2025; Accepted: August 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการพัฒนาแนวคิดในการสร้างความยั่งยืนในสังคมสมัยใหม่ ผ่านการบูรณาการอัตลักษณ์และจริยธรรม โดยใช้โมเดล “จริยธรรมบูรณาการแห่งอัตลักษณ์” (Integrated Ethical Identity Model: IEIM) เป็นกรอบการวิเคราะห์และแก้ปัญหาสังคมที่ครอบคลุมและตอบโจทยความท้าทายในยุคปัจจุบัน โมเดลนี้เชื่อมโยงความรู้จากหลากหลายศาสตร์ ทั้งปรัชญาจริยธรรม ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างกรอบจริยธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในสังคมที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อน โมเดล IEIM ประกอบด้วยมิติอัตลักษณ์ 3 ด้าน ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเองและการรักษาเอกลักษณ์ในบริบทที่เปลี่ยนแปลง อัตลักษณ์ส่วนรวม ที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมในสังคมและการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ทางจริยธรรม ที่เน้นการสร้างกรอบจริยธรรมที่ยืดหยุ่นเพื่อสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์สาธารณะ โมเดลนี้ยังใช้หลักการสังเคราะห์ความรู้จากหลายมิติ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงความรู้จากปรัชญาจริยธรรม, ศาสนา, และวิทยาศาสตร์ ผ่านแนวทางสหวิทยาการ การบูรณาการเช่นนี้ไม่เพียงแต่ช่วยทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับบุคคลและสังคม แต่ยังช่วยส่งเสริมความร่วมมือในระดับท้องถิ่นและระดับโลก การประยุกต์ใช้โมเดลนี้ในด้านการศึกษา ธุรกิจ สังคม และนโยบายสาธารณะสามารถนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนและปราศจากความขัดแย้ง บทความยังเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการสร้างกลไกสนับสนุนการบูรณาการความรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกกระดับ และพัฒนาตัวชี้วัดที่สามารถประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยขับเคลื่อนสังคมสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: อัตลักษณ์; จริยธรรม; สังคมสมัยใหม่; ปรัชญาและศาสนา

Abstract

This article explores the integration of identity and ethics as a foundational approach to achieving sustainability in modern society. It introduces the "Integrated

Ethical Identity Model" (IEIM), a conceptual framework designed to address the complexities and challenges of the contemporary world. By combining insights from moral philosophy, religion, and science, the IEIM offers a comprehensive and adaptive ethical framework suitable for dynamic social contexts. The model is structured around three key dimensions: personal identity, which emphasizes self-awareness and the ability to maintain individuality amidst change; collective identity, which focuses on fostering mutual understanding, cultural diversity, and global-local integration; and ethical identity, which prioritizes collaborative ethics to balance personal and collective benefits. The IEIM employs interdisciplinary synthesis to connect diverse fields, incorporating ethical philosophies such as Kantian deontology and utilitarianism, spiritual teachings from Buddhism, Christianity, and Islam, and scientific principles including psychology and technological ethics. Its application spans education, where integrated curricula are designed to prepare future generations; business, through responsible practices and sustainable innovation; society, by encouraging collaboration across diverse identities; and public policy, with inclusive and balanced frameworks. This article highlights the importance of creating mechanisms to support knowledge integration, fostering multi-level participation, and developing measurable indicators for evaluating progress. The IEIM serves as a transformative model, enabling societies to adapt to rapid changes while fostering sustainability and harmony at both local and global levels.

Keywords: Identity; Ethics; Modern Society; Philosophy and Religion

บทนำ

ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากผลของกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สังคมมนุษย์กำลังเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ อัตลักษณ์ และ จริยธรรมของบุคคลและชุมชนในระดับลึก การพัฒนาด้านดิจิทัล การเชื่อมต่อระหว่างประเทศ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลและวัฒนธรรมที่ไร้พรมแดน ได้นำมาซึ่งข้อได้เปรียบหลายประการ เช่น การส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม การเพิ่มพูนความสามารถทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์นี้ยังทำให้เกิดคำถามสำคัญเกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของบุคคล และความท้าทายในการรักษามาตรฐานทางจริยธรรมในโลกที่มีความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น (Giddens, 1991) ในอดีต อัตลักษณ์ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีลักษณะคงที่ และมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับวัฒนธรรม ท้องถิ่น และบริบทของชีวิตประจำวันของบุคคล อย่างไรก็ตาม กระแสโลกาภิวัตน์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีที่บุคคลและสังคมมองตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารก้าวล้ำ อัตลักษณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่ "คงที่" อีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้อย่างต่อเนื่องตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

Zygmunt Bauman ใช้คำว่า "liquid modernity" เพื่ออธิบายลักษณะของสังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บุคคลในยุคนี้ต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและซับซ้อน Bauman เสนอว่าในยุคของ "ความทันสมัยแบบไหลลื่น" อัตลักษณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้รับมาอย่างอัตโนมัติจากสังคมหรือครอบครัวอีกต่อไป แต่เป็นกระบวนการที่ต้องถูก "สร้าง" และ "กำหนด" ใหม่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ Charles Taylor ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ "การยอมรับอัตลักษณ์" โดยเน้นว่าการสร้างตัวตนของบุคคลในสังคมสมัยใหม่ต้องพึ่งพาการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในบริบทที่หลากหลาย การยอมรับและการยืนยันจากกลุ่มสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดตัวตน Taylor ยังเตือนถึงความเสี่ยงของ "การหลงลืมอัตลักษณ์" (identity dislocation) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสูญเสียการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและชุมชนของตนเอง ในขณะที่เทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในหลายด้าน เช่น การสื่อสาร การแพทย์ และการศึกษา แต่ก็ได้นำมาซึ่งคำถามใหม่เกี่ยวกับจริยธรรม การใช้เทคโนโลยีในเชิงพาณิชย์และในชีวิตประจำวัน เช่น สื่อสังคมออนไลน์ การวิเคราะห์ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์ (AI) มักทำให้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว ความยุติธรรม และความรับผิดชอบทางสังคม (Floridi, 2014) หนึ่งในปัญหาสำคัญของจริยธรรมในยุคดิจิทัลคือความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์สาธารณะ ตัวอย่างเช่น การใช้ข้อมูลส่วนบุคคลในเชิงพาณิชย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของธุรกิจ อาจละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้โดยไม่ได้รับความยินยอมอย่างชัดเจน นอกจากนี้ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ยังสร้างคำถามใหม่เกี่ยวกับความรับผิดชอบในกรณีที่ระบบตัดสินใจผิดพลาด หรือมีผลกระทบที่ไม่ได้ตั้งใจ (Bostrom & Yudkowsky, 2014)

แนวคิดเรื่อง "จริยธรรมดิจิทัล" (digital ethics) จึงได้รับการเสนอขึ้นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาเหล่านี้ โดยเสนอว่าการพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีควรอยู่ภายใต้กรอบของจริยธรรมที่เน้นความเป็นมนุษย์ (human-centered ethics) และคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวต่อสังคม เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ จริยธรรม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดคือการเชื่อมโยงของแนวคิดเหล่านี้ในกระบวนการสร้างสังคมที่มีความสมดุล การพัฒนาทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจไม่ควรถูกมองเป็นจุดมุ่งหมายเพียงอย่างเดียว แต่ควรถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสนับสนุนความยั่งยืน ส่วนแนวคิดของ "จริยธรรมเพื่อความยั่งยืน" (ethics for sustainability) ได้รับความสนใจในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเน้นถึงความสำคัญของการคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนา (Raworth, 2017) ตัวอย่างเช่น การสร้างเมืองอัจฉริยะ (smart cities) ที่ใช้เทคโนโลยีในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีกรอบแนวคิดจริยธรรมที่ช่วยให้มั่นใจว่าการพัฒนาดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกลุ่มคนที่เปราะบาง

บทความนี้มีเป้าหมายที่จะวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างอัตลักษณ์และจริยธรรมในกระแสสังคมสมัยใหม่ และนำเสนอแนวคิดใหม่ที่ชื่อว่า "โมเดลจริยธรรมบูรณาการแห่งอัตลักษณ์" (Integrated Ethical Identity Model: IEIM) ซึ่งผสมผสานแนวคิดจากปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างกรอบจริยธรรมที่สามารถตอบโจทย์ความซับซ้อนของยุคปัจจุบัน ด้วยการวิเคราะห์นี้ บทความมุ่งหวังที่จะสนับสนุนการพัฒนาที่มีความยั่งยืน โดยเชื่อว่าการบูรณาการอัต

ลักษณะและจริยธรรมจะช่วยสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุและการรักษาคุณค่าทางจริยธรรมที่สำคัญ

อัตลักษณ์ในกระแสสังคมสมัยใหม่

อัตลักษณ์ที่จะกล่าวถึงนี้เป็นการใช้การตีความผ่านสังคมสมัยใหม่มาผสมผสาน ดังนี้

1. **แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์** อัตลักษณ์ หมายถึงการนิยามตัวตนของบุคคลหรือกลุ่มในเชิงของคุณค่า ความเชื่อ และบทบาทที่แสดงออกในบริบทต่างๆ นักวิชาการหลายท่านให้ความสำคัญกับมิติที่แตกต่างกันของอัตลักษณ์ โดยสามารถแบ่งออกเป็นสองมิติหลัก ดังนี้

1) **อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity)** นิยามตัวตนของแต่ละบุคคลในแง่ของคุณค่า ความเชื่อ และประสบการณ์ อัตลักษณ์ส่วนบุคคลสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของบุคคลในเชิงของความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาและการนิยามตนเอง (self-concept) ในโลกสมัยใหม่ การนิยามตัวตนส่วนบุคคลมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับการพัฒนาความตระหนักในตนเอง (self-awareness) และการสร้างคุณค่าเฉพาะตนผ่านการแสดงออกในสังคม เช่น การเลือกอาชีพ ความเชื่อทางศาสนา และการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน (Erikson, 1968)

ในบริบทของประเทศไทย อัตลักษณ์ส่วนบุคคลยังถูกหล่อหลอมด้วยวัฒนธรรมและค่านิยมที่เน้นความสำคัญของครอบครัวและชุมชน เช่น ความกตัญญู ความเคารพผู้อาวุโส และการยึดมั่นในประเพณีท้องถิ่น แม้ว่าค่านิยมเหล่านี้จะยังคงมีอิทธิพลในระดับหนึ่ง แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ คนรุ่นใหม่ในไทยเริ่มนิยามตัวตนผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเข้าถึงข้อมูลจากทั่วโลก

2) **อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity)** อัตลักษณ์ทางสังคมหมายถึงการที่บุคคลเชื่อมโยงตัวเองกับกลุ่มหรือชุมชนในลักษณะที่แสดงถึงความเป็นสมาชิกของกลุ่ม ตัวอย่างเช่น การนิยามตัวตนผ่านชาติพันธุ์ ศาสนา หรือกลุ่มอาชีพ Tajfel & Turner เสนอว่าอัตลักษณ์ทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง (sense of belonging) ในสังคม (Tajfel & Turner, 1979)

ในระดับโลก การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการเคลื่อนย้ายของคน ข้อมูล และวัฒนธรรมได้ทำให้อัตลักษณ์ทางสังคมมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การที่ผู้คนในประเทศไทยสามารถเข้าถึงวัฒนธรรมต่างประเทศผ่านอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการผสมผสานของอัตลักษณ์ เช่น การนำวัฒนธรรมเกาหลีมาปรับใช้ในวิถีชีวิต ในทางตรงกันข้าม การพยายามรักษาอัตลักษณ์ทางสังคมในบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศสและเยอรมนี มีความท้าทายมากขึ้น เนื่องจากต้องเผชิญกับการหลั่งไหลของผู้อพยพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้น

2. **การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ในยุคดิจิทัล** ยุคดิจิทัลทำให้อัตลักษณ์มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล สื่อสังคมออนไลน์ (social media) เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ของบุคคลและกลุ่มมีลักษณะ "ไหลลื่น" (liquid identity) ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนและสร้างใหม่ได้ตามบริบทและความต้องการ

1) **การสร้างอัตลักษณ์บนสื่อสังคมออนไลน์** ในยุคนี้ บุคคลสามารถสร้าง "ตัวตนเสมือน" (virtual identity) ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook, Instagram และ Twitter ตัวตน

ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องสะท้อนความเป็นจริงทั้งหมด แต่เป็นตัวตนที่บุคคลต้องการนำเสนอ เช่น การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ การสร้างเนื้อหา หรือการเข้าร่วมชุมชนออนไลน์

ตัวอย่างในประเทศไทยคือการที่วัยรุ่นใช้ TikTok และ Instagram เพื่อแสดงความเป็นตัวเอง ผ่านคอนเทนต์ที่หลากหลาย เช่น การเต้น การทำอาหาร หรือการแสดงความคิดเห็นในประเด็นสังคม

2) ผลกระทบของ "liquid identity" Zygmunt Bauman ชี้ให้เห็นว่าในยุคดิจิทัล อัตลักษณ์ไม่ได้มีลักษณะตายตัวอีกต่อไป แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ตัวอย่างเช่น การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในโลกเสมือน เช่น เกมออนไลน์ หรือเมตาเวิร์ส (Metaverse) ในโลกออนไลน์ บุคคลสามารถสร้างตัวตนที่แตกต่างจากโลกจริง เช่น การเลือกตัวละครในเกมหรือการตั้งชื่อในชุมชนเสมือน (Zygmunt Bauman, 2000)

3) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ในโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลช่วยให้ผู้คนสามารถเชื่อมต่อกันข้ามพรมแดนและวัฒนธรรม การเข้าถึงเนื้อหาในภาษาและวัฒนธรรมต่างๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการผสมผสานของอัตลักษณ์ ตัวอย่างเช่น การที่คนไทยรับวัฒนธรรมเกาหลี เช่น K-pop และ K-drama มาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ยังมีผลกระทบในเชิงลบ เช่น การสูญเสียอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการเกิด "วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์" (commercialized culture) ที่ถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมตะวันตก

3. ข้อโต้แย้งทางทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์ การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ในยุคดิจิทัลก่อให้เกิดข้อถกเถียงในเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะและกระบวนการสร้างอัตลักษณ์

1) แนวคิด "liquid modernity" ของ Zygmunt Bauman อธิบายว่าในสังคมยุคใหม่ที่มีความทันสมัยแบบไหลลื่น อัตลักษณ์ของบุคคลไม่ได้ถูกกำหนดจากโครงสร้างที่แน่นอน เช่น ครอบครัว ศาสนา หรือวัฒนธรรมอีกต่อไป แต่กลับเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมที่ซับซ้อนและไม่แน่นอน (Bauman, 2000) ในประเทศไทย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการที่คนรุ่นใหม่หันไปสร้างอัตลักษณ์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์แทนการพึ่งพาประเพณีท้องถิ่น เช่น การใช้โซเชียลมีเดียเพื่อสร้างเครือข่ายและนำเสนอความคิดเชิงสร้างสรรค์

2) "การตีความตัวตน" ของ Charles Taylor Taylor เสนอว่าอัตลักษณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดโดยผู้อื่นหรือโครงสร้างสังคมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกระบวนการตีความที่บุคคลสร้างขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์กับสังคมรอบตัว การตีความตัวตนนี้มีความสำคัญในการสร้างความหมายของชีวิต (Taylor, 1994)

ในบริบทของโลกาภิวัตน์ Taylor เน้นว่าอัตลักษณ์ของบุคคลในสังคมที่หลากหลายจะต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทใหม่ แต่ยังคงรักษาคุณค่าที่แท้จริงของตนเอง

3) ข้อโต้แย้งเพิ่มเติมในบริบทไทยและสากล ในประเทศไทย: การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในยุคดิจิทัลเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายสำหรับการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การใช้สื่อออนไลน์เพื่อเผยแพร่ประเพณีไทย เช่น เทศกาลสงกรานต์ แต่ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมดั้งเดิมเหล่านี้ก็อาจถูกลดคุณค่าลงเมื่อถูกรวมเข้ากับการค้าและการบริโภค

ในระดับโลก: นักวิชาการบางส่วน เช่น Appadurai (1996) มองว่ากระแสโลกาภิวัตน์ช่วยสร้าง "ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม" ใหม่ที่ส่งเสริมความหลากหลายทางอัตลักษณ์ ในขณะที่นักวิจารณ์

บางส่วนมองว่ากระแสนี้อาจนำไปสู่การ "มาตรฐานเดียว" (standardization) ที่ลดความหลากหลายลง อัตลักษณ์ในยุคดิจิทัลสะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและไหลลื่น โดยถูกหล่อหลอมผ่านเทคโนโลยีและการเชื่อมต่อระดับโลก มิติส่วนบุคคล (Personal Identity) ได้รับผลกระทบจากความสามารถในการสร้างตัวตนเสมือนบนสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งให้โอกาสในการนิยามและปรับเปลี่ยนตัวเองตามความต้องการ ขณะที่มิติทางสังคม (Social Identity) กลับกลายเป็นพื้นที่แห่งการผสมผสานวัฒนธรรมและการยอมรับความหลากหลาย

อย่างไรก็ตาม ความยืดหยุ่นนี้ทำให้อัตลักษณ์ขาดความแน่นอนและเสี่ยงต่อการสูญเสียความเชื่อมโยงกับรากฐานเดิม นักคิดเช่น Bauman เสนอว่า "อัตลักษณ์แบบไหลลื่น" เป็นปรากฏการณ์ที่ต้องปรับตัวตามสังคมที่เปลี่ยนแปลง ขณะที่ Taylor มองว่ากระบวนการตีความตัวตนยังคงเป็นหัวใจสำคัญในยุคดิจิทัล สรุปได้ว่าการสร้างอัตลักษณ์ในยุคนี้คือการปรับสมดุลระหว่างการปรับตัวและการรักษาคุณค่าที่แท้จริงในตัวตนและชุมชน

จริยธรรมในบริบทสังคมสมัยใหม่

การพิจารณาจริยธรรมได้กล่าวถึงสังคมสมัยใหม่ในหลากหลายประเด็น ดังนี้

1. ความสำคัญของจริยธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ ในยุคของโลกาภิวัตน์ (Globalization) จริยธรรมไม่ได้เป็นเรื่องที่จำกัดอยู่ในระดับปัจเจกบุคคลหรือชุมชนท้องถิ่นอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับปัญหาระดับโลก เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การปกป้องสิ่งแวดล้อม และการจัดการเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติ การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ส่งผลให้จริยธรรมต้องรับบทบาทใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

1) การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมโลก ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่จริยธรรมยุคใหม่ต้องเผชิญ องค์กรระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ (United Nations) ได้ผลักดันแนวคิดการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Goals หรือ SDGs) เพื่อสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียม โดยเน้นการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวต้องการจริยธรรมที่เน้นการดูแลและความรับผิดชอบร่วมกันในระดับโลก (UNDP, 2015)

2) การปกป้องสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับจริยธรรมโดยตรง ในประเทศไทย การส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) ซึ่งเน้นการบริหารทรัพยากรอย่างมีเหตุผลและสมดุล เป็นตัวอย่างของจริยธรรมที่ตอบสนองต่อการพัฒนายั่งยืน โดยแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับในระดับสากล (ธงชัย ชาลีจันทร์, 2558)

3) การใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) และ Big Data ได้สร้างความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบทางจริยธรรม เช่น การละเมิดความเป็นส่วนตัว (privacy) และความไม่เป็นธรรมในระบบอัลกอริทึม ในบริบทของประเทศไทย การผลักดันกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) เป็นความพยายามที่จะรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีกับการปกป้องสิทธิของประชาชน

2. **ข้อโต้แย้งทางจริยธรรม** ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทวีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันมากขึ้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและค่านิยมได้ส่งผลให้เกิดข้อโต้แย้งในด้านจริยธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นความขัดแย้งระหว่าง จริยธรรมสากล กับ จริยธรรมท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการสร้างมาตรฐานจริยธรรมที่ยอมรับได้ในระดับสากล ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ (Sen, 2004) โดยการถกเถียงระหว่าง จริยธรรมสากล กับ จริยธรรมท้องถิ่น เป็นปัญหาที่สำคัญในโลกาภิวัตน์แนวคิด จริยธรรมการดูแล (Ethics of Care) ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์ช่วยสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืน

1) จริยธรรมสากล และ จริยธรรมท้องถิ่น จริยธรรมสากล (Universal Ethics) มีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม และหลักศีลธรรมที่ใช้ได้กับมนุษย์ทุกคนโดยไม่ขึ้นกับสถานที่หรือเวลา เช่น แนวคิดของ Kant ที่มุ่งเน้นหน้าที่ทางศีลธรรมที่มีลักษณะ **普遍** (Kant, 1785) หรือแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่เป็นที่ยอมรับในสหประชาชาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อแนวคิดเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่าง อาจก่อให้เกิดแรงเสียดทานกับ จริยธรรมท้องถิ่น (Local Ethics) ซึ่งเน้นคุณค่าที่เฉพาะเจาะจงของชุมชน เช่น ความสามัคคี ประเพณี หรือความสัมพันธ์ในครอบครัว

ตัวอย่างในประเทศไทย เช่น การประนีประนอมและการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเป็นคุณค่าทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งอาจขัดกับแนวคิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของตะวันตกที่เน้นการโต้แย้งอย่างเปิดเผย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2554) ดังนั้น การนำจริยธรรมสากลมาประยุกต์ใช้ในบริบทท้องถิ่นจึงต้องพิจารณาความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงการครอบงำเชิงอำนาจทางวัฒนธรรม

2) แนวคิดจริยธรรมการดูแล (Ethics of Care) แนวคิดนี้ซึ่งพัฒนาโดย Carol Gilligan เน้นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์และการดูแลซึ่งกันและกัน โดยมองว่าจริยธรรมไม่ใช่เพียงเรื่องของกฎเกณฑ์ที่เป็นกลางและตายตัว แต่ควรเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Carol Gilligan, 1982)

ในบริบทไทย จริยธรรมการดูแลมีความคล้ายคลึงกับแนวคิด “เมตตากรุณา” ในพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการช่วยเหลือและการให้ความสำคัญกับความทุกข์สุขของผู้อื่น ตัวอย่างเช่น การตอบสนองต่อวิกฤติโรคระบาด COVID-19 ที่แสดงถึงความสามัคคีในชุมชน

3) แนวคิดจริยธรรมการดูแล (Ethics of Care) Carol Gilligan ได้เสนอแนวคิดจริยธรรมการดูแลซึ่งเน้นความสัมพันธ์ ความเอาใจใส่ และความรับผิดชอบต่อผู้อื่น แทนที่จะเน้นเพียงหลักการที่เป็นนามธรรม แนวคิดนี้ได้แย้งจริยธรรมกระแสหลักที่มีลักษณะแบบเหตุผลนิยม (rationalism) โดยเสนอว่าคุณธรรมและการตัดสินใจเชิงจริยธรรมควรมองจากบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Carol Gilligan, 1982)

ในสังคมไทย แนวคิดจริยธรรมการดูแลมีความคล้ายคลึงกับหลัก “เมตตากรุณา” ในพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นการลดทุกข์และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การร่วมมือกันในระดับชุมชนช่วงวิกฤตการณ์ COVID-19 ที่สะท้อนจริยธรรมในลักษณะนี้ได้อย่างชัดเจน (พระไพศาล วิสาโล, 2564)

3. **รากฐานทางศาสนาและปรัชญาที่เกี่ยวข้อง** การเข้าใจรากฐานทางศาสนาและปรัชญามาจากแนวคิดที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับวิถีคิดของมนุษย์ ดังนี้

1) ปรัชญาจริยธรรมตะวันตก แนวคิดของ Kant: ปรัชญาของ Immanuel Kant เน้นเรื่องหน้าที่ทางจริยธรรม (Deontology) โดยเสนอว่าการกระทำที่ดีคือการกระทำที่ยึดตามหลักการที่มีความเป็นสากล เช่น การเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของทุกคน

แนวคิดของ Mill: John Stuart Mill สนับสนุนจริยธรรมแบบอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับคนส่วนใหญ่

ปรัชญาเหล่านี้มีอิทธิพลต่อแนวคิดจริยธรรมในระดับสากล แต่เมื่อปรับใช้ในบริบทของประเทศไทย ต้องพิจารณาความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการรับรู้

2) บทบาทของศาสนาในจริยธรรมสมัยใหม่ ศาสนาเป็นแหล่งที่มาสำคัญของจริยธรรมในสังคมไทยและโลก พุทธศาสนา: เสนอแนวคิด “ทางสายกลาง” ซึ่งเน้นความสมดุลและการหลีกเลี่ยงความสุดโต่ง โดยจริยธรรมในพุทธศาสนามุ่งเน้นการลดความทุกข์และการสร้างความสงบสุขในใจ คริสต์ศาสนา: มุ่งเน้นหลักการ “รักเพื่อนมนุษย์” ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของความเมตตาและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น อิสลาม: เน้นเรื่องความยุติธรรมและการดำรงชีวิตที่ถูกต้องตามศีลธรรม โดยเน้นความรับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชน ในประเทศไทย บทบาทของศาสนาในจริยธรรมยังคงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรมในระดับบุคคลและชุมชน

การถกเถียงทางจริยธรรมในโลกาภิวัตน์ไม่ใช่เพียงประเด็นทางทฤษฎี หากแต่เป็นความท้าทายที่เกิดขึ้นจริงในการประยุกต์ใช้จริยธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะเมื่อจริยธรรมสากลที่เน้นสิทธิมนุษยชนปะทะกับจริยธรรมท้องถิ่นที่ยึดโยงกับวัฒนธรรม ศาสนา และความสัมพันธ์เชิงสังคม การบูรณาการแนวคิดจากทั้งตะวันตกและตะวันออก เช่น Kant, Mill, กับพุทธศาสนาและแนวคิดจริยธรรมการดูแล จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างจริยธรรมที่มีความสมดุลระหว่างความเป็นสากลกับท้องถิ่น เพื่อรองรับสังคมที่เปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

การบูรณาการความรู้เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน

โลกในศตวรรษที่ 21 เผชิญกับวิกฤตซ้อนทับหลายมิติ ทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งไม่สามารถแก้ไขด้วยมุมมองจากศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งโดยลำพังได้ ดังนั้น การบูรณาการความรู้จากหลากหลายแขนง อาทิ ปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ จึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างแนวทางที่มีความกลมกลืน ครอบคลุม และสอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่อย่างแท้จริง

1. แนวทางการเชื่อมโยงปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เป็นการแสดงให้เห็นองค์ความรู้ที่โยงไปสู่กระบวนการที่ยั่งยืน ดังนี้

1.1 การใช้แนวคิดแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) แนวคิดแบบสหวิทยาการไม่ได้เป็นเพียงการรวมความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ แต่ยังหมายถึงการ สร้างความเชื่อมโยงเชิงตรรกะและคุณค่า ระหว่างแต่ละศาสตร์อีกด้วย ตัวอย่างเช่น ปรัชญาช่วยตั้งคำถามและตีความคุณค่าพื้นฐานของชีวิต ศาสนาเติมเต็มด้วยหลักจริยธรรมและจิตวิญญาณ ขณะที่วิทยาศาสตร์ให้เครื่องมือในการพิสูจน์ ทดลอง และนำไปปฏิบัติจริง

การบูรณาการแนวคิด "เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นกรณีศึกษาที่เด่นชัด เพราะเป็นผลลัพธ์จากการผสมผสานปรัชญาพุทธที่เน้นความพอประมาณ วิทยาศาสตร์ที่วิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นเหตุเป็นผล และคุณค่าทางศาสนาที่เน้นความเมตตาและการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งส่งผลให้แนวคิดนี้

สามารถประยุกต์ใช้ในระดับนโยบายและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธงชัย ชาลีจันทร์, 2558) อย่างเป็นเหตุผล และการรักษาสสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (ธงชัย ชาลีจันทร์, 2558)

1.2 การวิเคราะห์เชิงตัวอย่างการบูรณาการ เป็นการนำเสนอผ่านแนวคิดด้านปรัชญา : John Dewey เสนอว่าการเรียนรู้ควรมาจาก “ประสบการณ์จริง” มากกว่าการท่องจำ ซึ่งสามารถแปลเป็นแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการศึกษาเรื่องศาสนาและวิทยาศาสตร์ ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งผ่านการปฏิบัติจริง ด้านศาสนา : หลักคำสอนของพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 และ มรรค 8 เมื่อพิจารณาในมิติทางจิตวิทยา พบว่ามีความสอดคล้องกับการพัฒนาสุขภาพจิตและการจัดการกับความทุกข์ทางใจ ซึ่งปัจจุบันได้รับการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์มากขึ้น เช่น การใช้สมาธิในการบำบัดโรควิตกกังวล (Davidson & Goleman, 2017) ด้านวิทยาศาสตร์ : นวัตกรรมเชิงเทคโนโลยี เช่น เทคโนโลยีสีเขียว หรือพลังงานทดแทน หากปราศจากการพิจารณาด้านจริยธรรมและความเป็นธรรมในสังคม อาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี การบูรณาการกับแนวคิดทางศาสนาและปรัชญาจึงช่วยกำกับทิศทางของเทคโนโลยีให้รับใช้มนุษย์ในมิติเชิงคุณธรรม

การบูรณาการความรู้จากปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ ไม่เพียงเป็นการรวมองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังต้องผ่านการตีความเชิงหลักการ (principle-based reasoning) เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในเชิงปฏิบัติ โดยมีหลักการร่วมสำคัญ 3 ประการ ดังนี้:

1) หลักการมีส่วนร่วมและประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) แนวคิดของ John Dewey ในเรื่อง “การเรียนรู้จากประสบการณ์” (learning by doing) ชี้ให้เห็นว่าความรู้ที่แท้จริงเกิดจากการมีส่วนร่วมโดยตรงและการสะท้อนคิด (reflection) ซึ่งสอดคล้องกับวิธีปฏิบัติในศาสนาและจิตวิทยาสมัยใหม่ เช่น การปฏิบัติสมาธิในพุทธศาสนา ไม่ใช่เพียงการเชื่อในหลักธรรม แต่เป็นการฝึกฝนและประยุกต์ใช้ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจภายใน (insight) อย่างแท้จริง (Dewey, 1938)

ในมิติทางศาสนา แนวคิดของ “อริยสัจ 4” และ “อริยมรรค 8” มิได้เป็นเพียงหลักธรรมทฤษฎี แต่เป็นกระบวนการปฏิบัติที่เน้นการเข้าใจทุกข์ การวิเคราะห์เหตุแห่งทุกข์ และการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่นำไปสู่ปัญญา (paññā) และความหลุดพ้นทางจิตใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2547)

การศึกษาทางจิตวิทยาสมัยใหม่ เช่น งานของ Davidson และ Goleman (2017) พบว่าการทำสมาธิแบบสติ (Mindfulness Meditation) ช่วยลดระดับความวิตกกังวล ปรับปรุงสมาธิ และเพิ่มความสามารถในการควบคุมตนเอง ซึ่งยืนยันว่าประสบการณ์ทางศาสนาในบางรูปแบบสามารถอธิบายและเสริมด้วยหลักการวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) หลักการจริยธรรมเพื่อความสมดุล (Ethical Balance) ปรัชญาตะวันตก เช่น แนวคิดของ Aristotle ว่าด้วย “ทางสายกลาง” (the Golden Mean) ซึ่งกล่าวว่าความดีงามอยู่ที่การรู้จักพอเหมาะ ไม่สุดโต่ง เป็นหลักการเดียวกับ “มัชฌิมาปฏิปทา” ในพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการหลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งในด้านความสุขและความทุกข์ เมื่อนำมาประยุกต์ในมิติวิทยาศาสตร์ เช่น การออกแบบเทคโนโลยีสีเขียว (green technology) หรือการใช้พลังงานหมุนเวียน ก็พบว่า การพัฒนาที่ดีควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และความเท่าเทียม เช่น การเข้าถึงเทคโนโลยีของกลุ่ม

เพราะบาง ซึ่งต้องใช้หลักการจริยธรรมกำกับทิศทางไม่ให้เกิดการกระจุกของทรัพยากรหรือเทคโนโลยีในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น (UNESCO, 2014)

หลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น “อุเบกขา” (ความวางใจเป็นกลาง) และ “กรุณา” (ความปรารถนาให้พ้นทุกข์) จึงมีบทบาทในเชิงนโยบายและจริยธรรม โดยเสนอให้เกิดความยั่งยืนที่ไม่เพียงเป็นการรักษาธรรมชาติ แต่ยังรวมถึง การไม่เบียดเบียน (ahimsā) และการเคารพต่อชีวิตทุกชีวิต

3) หลักการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (Human–Nature Interdependence) วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมเสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์และธรรมชาติมีความสัมพันธ์เชิงระบบ (systemic interdependence) ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เน้น ปฏิจจสมุปบาท (ความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัย) ว่าทุกสิ่งเกิดจากการพึ่งพาอาศัยกัน ไม่มีสิ่งใดแยกตัวเป็นอิสระ

หลักการนี้เป็นพื้นฐานของความยั่งยืนในระดับลึก ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนรวม เช่น การใช้ทรัพยากรเกินขอบเขตธรรมชาติจะย้อนกลับมากระทบคุณภาพชีวิตของมนุษย์เอง ดังนั้น การดำเนินนโยบายสาธารณะต้องอาศัยทั้งข้อมูลวิทยาศาสตร์และหลักจริยธรรมจากศาสนาและปรัชญา เพื่อสร้าง “จริยธรรมเชิงนิเวศ” (ecological ethics) ที่มีรากฐานจากความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ (Capra, 1996)

2. การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีความน่าเชื่อถือทางวิชาการ ความยั่งยืนไม่สามารถตั้งอยู่บนอุดมคติหรือความรู้สึก แต่ต้องยึดอยู่บนข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ (empirical evidence) การวิจัยทางวิชาการจึงเป็นรากฐานของการสร้าง “ความรู้ที่ใช้งานได้จริง” (actionable knowledge)

ตัวอย่างเช่น การศึกษาเรื่องป่าชุมชนในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่า การจัดการป่าที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยทั้งความรู้ท้องถิ่น ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และนโยบายของรัฐอย่างสอดคล้อง ซึ่งสะท้อนถึงการบูรณาการอย่างแท้จริง (พิชิต ศรีสถิตย์, 2561) โครงการหลวง เป็นอีกตัวอย่างของความสำเร็จในการบูรณาการความรู้แบบสหวิทยาการ โดยมีฐานจากเศรษฐกิจพอเพียง ผสมผสานกับความรู้ด้านเกษตรกรรม เทคโนโลยีการแปรรูปอาหาร และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. การศึกษาแนวทางปฏิบัติในบริบทสากลและท้องถิ่น เป็นการสร้างแนวทางการปฏิบัติในบริบทสากลและท้องถิ่นในการช่วยให้เกิดภาพของการอยู่ร่วมกัน ดังนี้

1) กรณีศึกษาระดับสากลและท้องถิ่น การวิเคราะห์แนวทางจากต่างประเทศแสดงให้เห็นว่าความยั่งยืนในแต่ละประเทศยึดโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เช่น สวีเดน : การลงทุนในพลังงานหมุนเวียนไม่ใช่เพียงประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม แต่สะท้อนถึงแนวคิดเรื่อง “ความรับผิดชอบต่อโลก” ที่มีรากฐานมาจากค่านิยมประชาธิปไตยและการศึกษา ญี่ปุ่น : แนวคิด “โมโนสึคุริ” ไม่ได้หมายถึงการผลิตสินค้าที่ดีเท่านั้น แต่ยังสื่อถึง *ความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมระหว่างมนุษย์กับงาน* ซึ่งสะท้อนถึงการบูรณาการจริยธรรมกับเทคโนโลยี ในบริบทไทย เช่น ชุมชนเกายาวน้อย จังหวัดพังงา ใช้แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เช่น การจัดการขยะ การอนุรักษ์ปะการัง และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “ความรู้ท้องถิ่น” หากเชื่อมโยงกับ “ความรู้วิชาการ” อย่างมีกลยุทธ์ จะเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อความยั่งยืน

2) บทบาทของสถาบันการศึกษาและองค์กรระหว่างประเทศ สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน เช่น มหาวิทยาลัยใน

ประเทศไทย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการจัดตั้งศูนย์วิจัยเกี่ยวกับความยั่งยืนเพื่อศึกษาและเผยแพร่แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ในระดับสากล องค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNESCO สนับสนุนการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development: ESD) โดยมุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม การบูรณาการความรู้เพื่ออนาคตที่ยั่งยืนไม่ได้เป็นเพียงการนำองค์ความรู้จากศาสตร์ต่างๆ มารวมกัน แต่ต้องสร้างแนวทางที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายในระดับท้องถิ่นและระดับโลก การผสมผสานปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ช่วยสร้างกรอบแนวคิดที่สมดุลและรอบด้าน ซึ่งเมื่อสนับสนุนด้วยงานวิจัยเชิงประจักษ์และการศึกษาที่มีคุณภาพ จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

4. การสังเคราะห์ : สร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อความยั่งยืน ในยุคสมัยที่โลกแปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ปรากฏการณ์ทางสังคมไม่เพียงกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจหรือการเมืองเท่านั้น หากแต่ยังทำลายความเป็นมนุษย์ในระดับลึกถึงรากฐานแห่ง “อัตลักษณ์” ซึ่งมีใช่เพียงภาพสะท้อนภายนอกของบุคคลหรือกลุ่ม หากแต่เป็นโครงสร้างเชิงคุณค่าที่แฝงอยู่ในจิตสำนึกและการดำรงอยู่ เมื่อพิจารณาจากหลักเหตุผลทางปรัชญา การสร้างอัตลักษณ์จึงไม่ใช่กิจกรรมเฉพาะตัวหรือผลจากสังคม แต่เพียงลำพัง หากคือผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่าง “ภายใน” และ “ภายนอก” ซึ่งดำรงอยู่ภายใต้กรอบคุณค่า จริยธรรม และการแสวงหาความหมาย

ในบทความนี้ได้เสนอ “โมเดลจริยธรรมบูรณาการแห่งอัตลักษณ์” (Integrated Ethical Identity Model: IEIM) ซึ่งเป็นกรอบความคิดเชิงปรัชญาที่พัฒนาเพื่อรับมือกับความท้าทายของยุคสมัย โดยมีรากฐานจากจริยศาสตร์เชิงคุณค่า (value-based ethics) ที่เน้นการผสมผสานคุณค่าที่มาจากปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เข้าด้วยกันอย่างสมดุลผ่านสามมิติหลัก ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล อัตลักษณ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ทางจริยธรรม การเริ่มต้นด้วยอัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นการวางรากฐานทางจิตวิญญาณของมนุษย์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Aristotle ที่ว่า “Knowing yourself is the beginning of all wisdom.” การตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) จึงมีใช่เพียงการเข้าใจความต้องการหรือจุดอ่อนของตน แต่คือการรับรู้ถึงคุณค่าอันลึกซึ้งที่กำกับพฤติกรรมของตนในทุกขณะ โดยเฉพาะในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การมี “อัตลักษณ์แบบไหลลื่น” (liquid identity) ตามแนวคิดของ Zygmunt Bauman ยิ่งตอกย้ำให้เห็นว่าการเป็นตัวของตัวเองในโลกสมัยใหม่ มิได้หมายถึงความมั่นคงตายตัว หากคือ “การมีความมั่นคงในการเปลี่ยนแปลง” หรือกล่าวอย่างพหุคือ “มัชฌิมาปฏิปทา” – ทางสายกลางแห่งจิตใจที่ยืดหยุ่นแต่ไม่ละทิ้งแก่นแท้ของตน

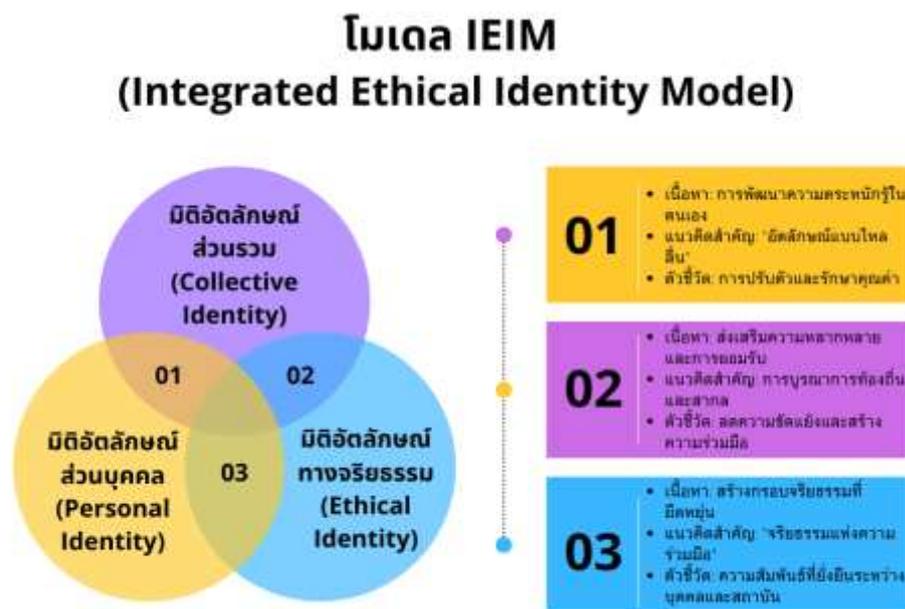
ความสามารถในการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงจึงมีใช่เพียงเรื่องของทักษะทางสังคมหรือการเรียนรู้ แต่คือการนำเอาหลักโยนิโสมนสิการ หรือการใคร่ครวญอย่างมีเหตุผล มาเป็นกลไกในการทำความเข้าใจตนเองในบริบทที่เปลี่ยนไป โดยไม่ละทิ้งเป้าหมายและคุณค่าพื้นฐาน เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความเคารพผู้อื่น อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเช่นนี้ไม่ใช่เพียงฐานของการดำรงชีวิตเท่านั้น หากยังเป็น “แก่นจริยธรรม” ที่รองรับการมีส่วนร่วมอย่างมีสติในสังคมร่วมสมัย เมื่อกล่าวถึงอัตลักษณ์ทางสังคม สิ่งที่น่าทึ่งมีใช่เพียงการอยู่ร่วมกัน แต่คือ “การสร้างความหมายร่วมกัน” (shared meaning) ซึ่งเป็นรากฐานของชุมชนจริยธรรม (ethical community) โดยแท้จริง แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ส่วนรวมมิได้หมายถึงการหลอมรวมความแตกต่างจนสูญสิ้น หากแต่หมายถึงการบูรณาการความต่างนั้นเข้าด้วยกันอย่างมีศักดิ์ศรี แนวคิดการอยู่ร่วมกันท่ามกลาง

ความหลากหลายจึงต้องอาศัยความเข้าใจว่าความจริงหลายอย่างสามารถดำรงอยู่พร้อมกันได้ และการเปิดรับอัตลักษณ์ของผู้อื่นไม่ใช่การสูญเสียตัวตน หากคือการขยายตัวตนให้กว้างขึ้น

ศาสนาพุทธเสนอหลัก “พรหมวิหาร 4” อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นหลักความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หากยังเป็นกลไกทางจริยธรรมที่ทำให้การดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความเคารพและเอื้ออาทร การประยุกต์ใช้หลักการนี้ในระดับนโยบาย เช่น การส่งเสริมสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือการจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ล้วนเป็นภาพสะท้อนของอัตลักษณ์ทางสังคมที่มีรากทางจริยธรรมอย่างชัดเจน

เมื่ออัตลักษณ์ส่วนบุคคลและส่วนรวมถูกหลอมรวมผ่านกระบวนการจริยธรรม ก็จะก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ทางจริยธรรม” ซึ่งเป็นแก่นกลางของโมเดล IEIM ที่เสนอนี้ จริยธรรมที่กล่าวถึงในที่นี้มิใช่เพียงกฎเกณฑ์หรือศีลธรรมที่มีอยู่ลอยๆ หากแต่คือ “จริยธรรมแห่งความร่วมมือ” (collaborative ethics) ซึ่งถือว่าความดีงามเกิดขึ้นได้จากปฏิสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม แนวคิดจริยธรรมแห่งความร่วมมือดังกล่าวสอดคล้องกับหลัก “อริยสัจ 4” ที่ไม่เพียงเสนอการเข้าใจความทุกข์ แต่ยังชี้ทางออกผ่านมรรคมีองค์แปด โดยเฉพาะ “สัมมาสังกัปปะ” และ “สัมมาวายามะ” ที่เน้นเจตนาและความเพียรเพื่อประโยชน์ของตนและผู้อื่น ในระดับสังคม แนวคิดนี้สามารถแปลเป็นกลไกเชิงนโยบาย เช่น การจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกันระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน หรือการออกแบบระบบเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้น จริยธรรมในที่นี้จึงเป็นมากกว่าแนวทางพฤติกรรม หากคือ “อัตลักษณ์เชิงคุณค่า” (value-based identity) ที่ประกอบด้วยการตระหนักรู้ในตนเอง ความเคารพในผู้อื่น และความมุ่งมั่นสู่ประโยชน์ร่วม โมเดล IEIM จึงมิใช่เพียงแนวคิดทางวิชาการ หากคือเครื่องมือเชิงจริยธรรมที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงอยู่ในโลกยุคใหม่ได้อย่างมั่นคงและมีความหมาย โดยไม่สูญเสียทั้งตัวตนและความสัมพันธ์กับผู้อื่น สรุปลได้ตามแผนภาพ โมเดล IEIM ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 โมเดล IEIM (Integrated Ethical Identity Model)

หลักการสังเคราะห์ความรู้ของ IEIM โมเดล IEIM ใช้หลักการสำคัญดังต่อไปนี้เพื่อเชื่อมโยงมิติทางความคิดและนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

1) การเชื่อมโยงแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Integration)

- รวมองค์ความรู้จากปรัชญาจริยธรรม เช่น แนวคิดของ Kant (จริยธรรมหน้าที่) และ Mill (อรรถประโยชน์นิยม)

- ศาสนา เช่น พุทธศาสนา (ทางสายกลาง), คริสต์ศาสนา (ความรักเพื่อนมนุษย์), และ อิสลาม (ความยุติธรรมและความร่วมมือ)

- วิทยาศาสตร์ เช่น จิตวิทยา (self-determination theory) และ เทคโนโลยี (AI ethics)

2) แนวทาง “สามประสาน” (Triple Synergy Framework)

- ปรัชญาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์แนวคิดเชิงลึกและจัดการกับความขัดแย้งเชิงจริยธรรม

- ศาสนา เป็นแนวทางสร้างความหมายในชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น

- วิทยาศาสตร์ เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ช่วยยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อเสนอ

3) การพัฒนาโมเดลด้วยกระบวนการร่วมสร้าง (Co-Creation Process):

- เปิดโอกาสให้ ผู้มีส่วนร่วมจากหลากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ ผู้นำศาสนา นักธุรกิจ และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนารอบจริยธรรม

- ใช้เวทีการประชุม การทำวิจัยร่วม และการจัดกิจกรรมสาธารณะ

การประยุกต์ใช้โมเดล IEIM ในสังคม

1) ด้านการศึกษา

- ออกแบบหลักสูตรที่บูรณาการปรัชญา ศาสนา และจริยธรรมร่วมสมัย

- ฝึกทักษะการแก้ปัญหาเชิงระบบเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับความท้าทายในอนาคต

2) ด้านธุรกิจ

- สนับสนุนแนวปฏิบัติทางธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Ethical Business Practices)

- สร้างนวัตกรรมที่ยั่งยืนโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน

3) ด้านสังคม

- สร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางอัตลักษณ์

- ส่งเสริมโครงการชุมชนที่มุ่งเน้นความร่วมมือและการลดความขัดแย้ง

4) ด้านนโยบายสาธารณะ

- ใช้ IEIM เป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายที่ครอบคลุมมิติของอัตลักษณ์และจริยธรรม

- สนับสนุนกลไกการพัฒนาเชิงนโยบายที่สมดุลระหว่างผลประโยชน์ระดับท้องถิ่นและระดับโลก

โลก

เอกลักษณ์ของแนวคิด IEIM โมเดล IEIM มีจุดเด่น ดังนี้

1) การผสมผสาน รวมมิติของอัตลักษณ์และจริยธรรมเข้ากับแนวคิดสหวิทยาการ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความยั่งยืน

2) กระบวนการร่วมสร้าง เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้

3) ความสามารถในการวัดผล มีตัวชี้วัดเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่สามารถประเมินได้จริง องค์ความรู้ใหม่นี้จะช่วยให้นักวิชาการ ผู้กำหนดนโยบาย และประชาชนทั่วไปสามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างอนาคตที่ยั่งยืน ผ่านการพัฒนาที่มีความหมายทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม การผสมผสานความรู้ในโมเดล IEIM ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบัน แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการสร้างสมดุลและความยั่งยืนในอนาคตอย่างแท้จริง

บทสรุป

ในสังคมสมัยใหม่ที่เผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี การพัฒนาที่ยั่งยืนได้กลายเป็นเป้าหมายสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญ ความยั่งยืนไม่เพียงหมายถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างสมดุลระหว่างอัตลักษณ์และจริยธรรมในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บทความนี้นำเสนอ “โมเดลจริยธรรมบูรณาการแห่งอัตลักษณ์” (Integrated Ethical Identity Model: IEIM) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นการบูรณาการความรู้จาก ปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน โดยโมเดล IEIM ประกอบด้วย 3 มิติหลัก ที่ครอบคลุมการวิเคราะห์เชิงลึกและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1) มิติอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) มุ่งเน้นการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) เพื่อเข้าใจบทบาทและคุณค่าของตนเองในสังคม แนวคิด "อัตลักษณ์แบบไหลลื่น" (liquid identity) ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมความยืดหยุ่นและการปรับตัวในยุคที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลง 2) มิติอัตลักษณ์ส่วนรวม (Collective Identity) เน้นการสร้างความเข้าใจร่วมในสังคมผ่านการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการบูรณาการระหว่างอัตลักษณ์ท้องถิ่นและสากล ตัวชี้วัดสำคัญคือความสามารถในการลดความขัดแย้งในสังคมและส่งเสริมความร่วมมือในระดับชุมชน 3) มิติอัตลักษณ์ทางจริยธรรม (Ethical Identity) มุ่งสร้างกรอบจริยธรรมที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับยุคสมัย โดยเน้นแนวคิด "จริยธรรมแห่งความร่วมมือ" (collaborative ethics) ที่สร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์สาธารณะ

เอกสารอ้างอิง

- ธงชัย ชาลีจันทร์. (2558). *เศรษฐกิจพอเพียง: ปรัชญาสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2554). จริยธรรมในบริบทของสังคมไทย. *วารสารสังคมศาสตร์*, 12(2), หน้า 75-92.
- พระไพศาล วิสาโล. (2564). *ธรรมะในวิกฤติ*. กรุงเทพฯ: สอนเงินมีมา.
- พิชิต ศรีสถิตย์. (2561). *การจัดการป่าชุมชนในประเทศไทย: บทเรียนและข้อเสนอเชิงนโยบาย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พุทธทาสภิกขุ. (2547). *ปฏิจลสัมปบาท: หลักธรรมของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Bostrom, N., & Yudkowsky, E. (2014). The Ethics of Artificial Intelligence. In K. Frankish

- & W. Ramsey (Eds.), *The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence* (pp. 316-334). Cambridge: Cambridge University Press.
- Capra, F. (1996). *The Web of Life: A New Scientific Understanding of Living Systems*. Anchor Books.
- Davidson, R. J., & Goleman, D. (2017). *Altered Traits: Science Reveals How Meditation Changes Your Mind, Brain, and Body*. Avery Publishing.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company.
- Floridi, L. (2014). *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford: Oxford University Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gilligan, C. (1982). *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kant, I. (1785). *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mill, J. S. (1863). *Utilitarianism*. London: Parker, Son, and Bourn.
- Raworth, K. (2017). *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. London: Random House Business.
- Sen, A. (2004). Elements of a Theory of Human Rights. *Philosophy & Public Affairs*, 32(4), 315–356.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Taylor, C. (1994). *The Politics of Recognition*. In A. Gutmann (Ed.), *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition* (pp. 25-74). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- UNDP. (2015). *Sustainable Development Goals*. United Nations Development Programme.
- UNESCO. (2014). *Shaping the Future We Want: UN Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014) Final Report*. Paris: UNESCO.